

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

VOCAL AND CHOIR TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE CONTEXT OF A COMPETENT APPROACH

У статті розглядаються теоретичні основи компетентнісного підходу до організації вокально-хорової підготовки майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва. В умовах структурно-змістовної реформи освіти в нашій країні та входження України в європейський простір, метою вищої освіти є формування професійно освіченої та культурно розвиненої особистості майбутнього фахівця, здатної до практичної діяльності. Особливої уваги вимагає підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва, які б могли продуктивно й творчо розв'язувати складні завдання музичної педагогіки у відповідності з європейськими світовими стандартами. Сучасні вимоги до підготовки фахівця в галузі музичного мистецтва полягають у володінні ним синтезом загальнокультурних, загальнопрофесійних та фахових компетенцій, необхідності безперервної самоосвіти, що сприяє підвищенню рівня професіоналізму.

Підгрунттям для визначення комплексу музичних компетентностей є види музичної діяльності, пов'язаної зі сприйманням, виконанням та створенням музики, тобто інтерпретаційні, виконавські та творчі, які формуються в процесі вивчення музично-теоретичних, інструментально-виконавських та вокально-хорових дисциплін.

У професійній підготовці майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва вокально-хорові дисципліни займають особливе місце та характеризуються максимальною інтеграцією з усіма предметами музичного, педагогічного та загально-гуманітарного циклів.

Зміст комплексу вокально-хорових дисциплін може бути представлений у вигляді основних «дидактичних блоків»-компонентів, до яких відносяться теоретичний, технічний, дидактичний, дослідницький, виконавський та педагогічний блоки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, музичне мистецтво, майбутній фахівець

в галузі музичного мистецтва, вокально-хорова підготовка, професійна діяльність.

The article examines the theoretical foundations of the competency-based approach to the organization of vocal and choral training of future specialists in the field of musical art. In the conditions of the structural and substantive reform of education in our country and the entry of Ukraine into the European space, the goal of higher education is the formation of a professionally educated and culturally developed personality of the future specialist, capable of practical activities. Special attention is required to increase the level of professional training of future specialists in the field of musical art, who could productively and creatively solve complex tasks of music pedagogy in accordance with European world standards.

Modern requirements for the training of a specialist in the field of musical art consist in his possession of a synthesis of general cultural, general professional and professional competences, the need for continuous self-education, which contributes to increasing the level of professionalism.

The basis for determining the set of musical competencies is the types of musical activity related to the perception, performance and creation of music, that is, interpretive, performing and creative, which are formed in the process of studying music-theoretical, instrumental-performing and vocal-choral disciplines. In the professional training of a future specialist in the field of musical art, vocal and choral disciplines occupy a special place and are characterized by maximum integration with all subjects of musical, pedagogical and general humanitarian cycles.

The content of the complex of vocal and choral disciplines can be presented in the form of basic «didactic blocks»-components, which include theoretical, technical, didactic, research, performing and pedagogical blocks.

Key words: competence approach, musical art, future specialist in the field of musical art, vocal and choral training, professional activity.

УДК 378.537.016:78

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.11>

Леснік О.С.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри диригентсько-хорової підготовки

Державного закладу

«Південноукраїнський національний Педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Мамикіна О.А.,

ст. викладач кафедри теорії музики і вокалу

Державного закладу

«Південноукраїнський національний Педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Процес формування компетентного фахівця є пріоритетним напрямом у педагогічній науці XXI століття. Сучасні вимоги до підготовки вчителя музичного мистецтва полягають у володінні ним синтезом загальнокультурних, загальнопрофесійних та фахових компетенцій, необхідності безперервної самоосвіти, що сприяє підвищенню рівня професіоналізму. В умовах структурно-змістовної реформи освіти в нашій країні та входження України в європейський простір, метою вищої освіти є формування професійно освіченої та культурно розвиненої

особистості майбутнього фахівця, здатної до практичної діяльності. Реалізація цього стратегічного завдання неможлива без модернізації навчально-виховного процесу, використання новітніх освітніх технологій, що знайшло відображення в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції педагогічної освіти тощо.

Особливої уваги вимагає підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які б могли продуктивно й творчо розв'язувати складні завдання музичної педагогіки у відповідності з європейськими світовими стандартами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнопедагогічні засади професійної підготовки майбутніх учителів розглядали А. Алексюк, І. Бех, О. Глузман, В. Кремень, І. Підласий, Т. Ротерс, С. Сисоєва, М. Ярмаченко та ін.

Вагомий внесок у формування професійно-педагогічної майстерності вчителів зробили Ю. Азаров, Є. Барбіна, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна та інші вчені.

Різні аспекти професійної підготовки вчителів музики розроблялися в роботах таких дослідників, як В. Дряпіка, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, Г. Шевченко та ін.

Проблему якості фахової підготовки майбутніх учителів музики розглядали А. Мартинюк, Л. Масол, Н. Миропольська, К. Нікольська-Береговська, І. Цой та ін.

Окремі питання фахової підготовки були предметом дисертаційних досліджень, присвячених особливостям удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики (Л. Азарова, М. Букач, О. Ляшенко, Т. Ткаченко та ін.); формуванню музично-виконавської діяльності (І. Гринчук, Н. Згурська, І. Мостова, Г. Саїк та ін.), компонентам педагогічної майстерності вчителів музики (В. Крицький, Т. Стратан, Н. Тимошенко та ін.); питанням методики вокально-хорової роботи (Л. Костенко, П. Ніколаєнко, Т. Пляченко, Т. Смирнова та ін.).

Специфіка вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва розглядалася науковцями в різних аспектах: методика вокального співу вчителів музики з позицій професійного виконавства (Л. Дмитрієв, М. Микиша, В. Морозов, та ін.); методика вокально-хорової роботи з дітьми (А. Менабені, Д. Огороднов, Г. Струве, Г. Стулова та ін.); теорія диригентського виконавства (Л. Безбородова, Г. Єржемський, Ш. Мюнш та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на достатньо високий рівень обґрунтованості вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, постійні тенденції до оновлення змісту мистецької освіти визначають потребу в систематизації набутого теоретичного і практичного досвіду. Особливо це важливо з урахуванням методологічних засад компетентнісного підходу до освітнього процесу, що зумовлює виокремлення цілей і завдань статті.

Формулювання цілей статті – розглянути організацію вокально-хорової підготовки майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наш час у вітчизняній системі вищої освіти поряд з традиційними педагогічними підходами, такими як когнітивний, особистісно-діяльнісний,

культурологічний, провідне місце належить і компетентнісному підходу.

Поняття «педагогічний підхід» вченими-дослідниками трактується по-різному. На думку П. Сікорського, поняття «педагогічний підхід» розуміється, як комплексний педагогічний засіб, який включає три основні компоненти: 1) принципи, як вихідні положення або головні правила здійснення процесу освіти; 2) основні поняття, що використовуються в управлінні, вивченні та перетворенні освітнього процесу; 3) прийоми та методи побудови освітнього процесу [7].

Вчений стверджує, що педагогічний підхід – це визначення головних компонентів в освітньому процесі, вирішення яких дозволить досягати оптимальних результатів у навчанні, вихованні та розвитку суб'єктів учіння завдяки концентрації науково-педагогічних зусиль для їх реалізації [7].

З позиції сучасної педагогічної психології педагогічний підхід – це: а) світоглядна категорія, в якій відображаються соціальні установки суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості; б) система організація та самоорганізація освітнього процесу, що включає всі його компоненти і насамперед самих суб'єктів педагогічної взаємодії: викладача та студента [5].

Наразі питання компетентності та компетентнісного підходу перебувають у фазі активного дослідження, зокрема проблеми формування різних компетенцій відображені в роботах вітчизняних дослідників, з-поміж яких І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, С. Бондар, Л. Ващенко, С. Гончаренко, Д. Дегтярьов, І. Єрмаков, О. Максимов, А. Нісімчук, О. Овчарук, О. Пехота, О. Пометун, О. Савченко, П. Сікорський, С. Сисоєва та ін. Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася в наукових роботах зарубіжних учених Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена та ін.

Як зауважує М. Сич, базовими поняттями компетентнісного підходу є «компетентність» і «компетенція». Науковець зазначає, що компетентнісний підхід визначається як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей, які в свою чергу формують загальну компетентність як інтегровану характеристику досягнень учня [8].

Суголосні думки висловлює О. Савченко, яка вважає, що компетентність – це «здатність особистості, яка набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці» [6. с. 13].

На думку О. Савченко та М. Сич, компетенція – це «об'єктивна категорія, суспільно визначений рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» [6. 8].

Науковці сходяться на думці, що перевага компетентнісного підходу полягає в тому, що по-перше, компетентність як освітній результат більшою мірою відповідає спільній меті освіти – підготовці особистості, здатної до активної соціальної адаптації, самостійного життєвого вибору, початку трудової діяльності та продовження професійної освіти, здатної до самоосвіти та самовдосконалення; по-друге, даний підхід характеризується яскраво вираженою інтегративністю, яка дозволяє майбутньому фахівцю професійно працювати з новою інформацією.

Ґрунтуючись на вивченні робіт, присвячених питанням компетентнісного підходу в сучасній системі освіти, зауважимо, що основна мета компетентнісного підходу полягає в розвитку в особистості здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах та видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і власний досвід. З цього можна зробити висновок, що в основі компетентнісного підходу лежить принцип самоосвіти, який дозволяє особистості безперервно перетворювати та вдосконалювати власне життя та професійну діяльність.

Питанням компетентнісного підходу в галузі мистецької освіти присвячені праці вітчизняних учених Н. Гуральник, А. Козир, О. Лобової, Л. Масол, Г. Ніколаї, Г. Падалки й ін.

Питання формування вокальної, диригентсько-хорової, інструментально-виконавської, дослідницької компетентності висвітлювалися в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, з-поміж яких В. Антонюк, Н. Білова, Л. Василенко, Н. Гребенюк, С. Кулікова, І. Левицька, Ю. Мережко, Вей Лімін, Сяо Су, Фан Дінь Тан та ін.

Р. Шпица та І. Федів до мистецьких компетентностей відносять здатність до вільного оперування фондом мистецьких знань; проведення художніх паралелей між стильовими напрямками музичного мистецтва та інших видів мистецтв; відтворення об'єктивного змісту твору і вираження суб'єктивного ставлення до музики; педагогічно доцільного добору репертуару; дотримання стильових засад виконавства; артистичного втілення інтерпретаційного задуму в реальному звучанні; спроможність визначати навчально-виховний потенціал музичного твору тощо [9].

За Л. Масол, підґрунтям для визначення комплексу музичних компетентностей є види музичної діяльності, пов'язаної зі сприйманням, виконанням та створенням музики, тобто інтерпретаційні, виконавські та творчі, які формуються в процесі вивчення музично-теоретичних, інструментально-виконавських та вокально-хорових дисциплін [4].

У професійній підготовці майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва вокально-хорові дисципліни займають особливе місце та

характеризуються максимальною інтеграцією з усіма предметами музичного, педагогічного та загально-гуманітарного циклів, адже на думку С. Кулікової, діяльність педагога-музиканта поєднує в собі педагогічну, інструментально-виконавську, диригентсько-хормейстерську, дослідницьку роботу, засновану на вмінні самостійно узагальнювати та систематизувати отримані знання [2].

Як стверджує М. Назаренко, вокально-хорова підготовка майбутнього педагога-музиканта в закладі вищої освіти є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні, але взаємопов'язані компоненти – теоретичний, методичний і практичний, кожен з яких виконує свої специфічні функції.

На думку М. Назаренко, теоретична підготовка, до якої входять загальні психолого-педагогічні та фахові дисципліни надає глибокі й всебічні знання спеціального характеру (психолого-педагогічні, музично-історичні, музично-теоретичні, художньо-естетичні тощо) [3].

Методична підготовка, стверджує М. Назаренко, спрямована на вивчення фахових методик, які забезпечують готовність майбутнього фахівця до навчально-виховної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Під час практичної підготовки майбутні фахівців в галузі музичного мистецтва опановують практичні навички та прийоми, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність [3].

Суголосно з М. Назаренко, на нашу думку, зміст комплексу вокально-хорових дисциплін може бути наочно представлений у вигляді основних «дидактичних блоків»-компонентів.

До змісту теоретичного блоку входять теоретичні знання в галузі диригентсько-хорового та вокального мистецтва, тобто знання з історії та теорії диригентсько-хорового та вокально-хорового виконавства; теоретичні знання про техніку диригування (диригентські схеми, види аффтактів, види звукознавства, штрихи, володіння динамікою тощо) та вокальну техніку (комплекс умінь і навичок, необхідних для свідомого управління фонаційним процесом з метою досягнення максимального акустичного ефекту за мінімальних енергетичних витрат організму співака); знання про музичні стилі та їх відтворення в диригентському жесті (кистьова, гнучка та цільнофіксована техніка); знання хорової та вокальної (аудіо, відео, нотної) літератури; володіння спеціальною термінологією тощо.

Технічний блок відповідає за трудомістку роботу з вироблення диригентської (мануальної) техніки – володіння диригентським апаратом, системою аффтактів, різними видами звукознавства, диригентською «аплікатурою», типами диригентської техніки: кистьової, цільної, фіксованої, змішаної тощо.

Найефективнішими формами навчальної роботи для розвитку вокальної техніки є: – спів а саррелла. Деяким співакам-початківцям він здається «нецікавим», але забезпечує більш швидке засвоєння навичок володіння голосом. Такий спів уможливорює якісну роботу над нюансуванням, тембральними якостями голосу; – спеціальні вправи під фонограми в різних стилях музики, на основі яких поєднується розвиток «техніки» і «відчуття стилів»; – вправи для вокального дихання; – сценічний рух (хореографія) та тренування дихання в процесі руху; – ансамблевий спів, який формує «дисципліну голосу», вміння підпорядковувати його різноманітним акустичним фонам; – робота з мікрофоном та робота з концертмейстером тощо.

Зміст дидактичного блоку включає самостійну роботу студента над хоровою партитурою та вокальними творами, що передбачає вивчення партитури хорового твору, нотного та літературного тексту вокального твору; осмислення музики та її інтерпретації; складання орієнтовного плану розучування й виконання твору.

Особливе місце у змісті диригентсько-хорових та вокально-хорових дисциплін займає дослідницький блок. Володіння прийомами дослідницької діяльності, аналітичним мисленням, розвинутою усною та письмовою мовою є основою професійної діяльності майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва та формується в процесі самостійної роботи студента над музичним твором (хоровою партитурою, вокальним або інструментальним твором), у вигляді підготовки та виступів на семінарах й конференціях, у письмових анотаціях на вокально-хорові твори, написанні рефератів та курсових робіт, участі у творчих курсах тощо.

Виконавський блок за характером є пізнавально творчим і спрямований на моделювання хорового звучання в різних видах діяльності: виконання хорової партитури на фортепіано, вокальне виконання голосів хорових партій, диригування виконанням хорової партитури на фортепіано концертмейстером, диригування хором колективом в умовах концертного виступу. Також виконавський блок містить в собі аналіз вокального твору, тобто ознайомлення з музично-поетичним змістом, визначення жанрово-стильових особливостей, засобів музичної виразності, інтонаційно-сміслових кульмінацій, встановлення музично-інтонаційних, поетично-мовних структур і технологій виконавської діяльності та створення виконавської інтерпретації як результату особистісно-ціннісного соціально-музичного судження.

Інтерпретація, на думку А. Зарицької, є творчим процесом художнього відтворення музичного твору різними виконавськими засобами, що пов'язані з індивідуальними особливостями,

технічними можливостями вокаліста і проявляються у динамічно-темпових відхиленнях, артикуляції, фразуванні тощо [1].

Педагогічний блок містить, по-перше, аналіз та вивчення науково-педагогічних праць авторитетних хорових диригентів та вокалістів, науково-методичної літератури, та по-друге практичну професійно-орієнтовану діяльність студентів. Цей блок спрямований на формування педагогічного досвіду студентів-музикантів у таких видах діяльності як підбір та робота над вокально-хоровим репертуаром; планування репетицій (постановка музично-педагогічних завдань) та робота в умовах реальної професійної обстановки на заняттях з хорового класу та сольного співу.

Висновки і подальші перспективи в цьому напрямку. Узагальнюючи вищесказане, приходимо до висновку, що професійна діяльність майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва характеризується багатоплановістю та базується на професійній компетентності, яка формується в процесі опанування вокально-хоровими дисциплінами.

Вокально-хорова підготовка є складним, багатоаспектним процесом, структурні компоненти якого мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи, спільну мету – формування готовності студентів до вокально-хорової діяльності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, еформування особистості як творчого організатора і пропагандиста вітчизняної і зарубіжної музичної культури в закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зарицька А. А., Зарицька А. О. Технологія вокальної підготовки бакалаврів крізь призму акмеологічного підходу. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/16.pdf
2. Кулікова С. В. Використання інтерактивних технологій в процесі розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 195. 2021. С. 81–86.
3. Назаренко М. П. Вокально-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті інтегративного підходу. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dSPACE.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1071/1/Вокальнохорова%20підготовка%20майбутнього%20вчителя%20музичного%20мистецтва%20в%20контексті%20інтегративного%20підходу.pdf>
4. Масол Л. М. Компетентнісно-орієнтований підхід до загальної мистецької. *Збірник наукових праць: Педагогічні науки. № 2: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації*. Бердянськ, 2006. С. 25–31.
5. Словник термінів з педагогічної психології. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://>

vseosvita.ua/library/slovník-terminiv-z-pedagogicnoi-psihologii-41951.html

6. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. *Рідна школа*, 2014. № 4–5. С. 12–16.

7. Сікорський П. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11028/1/5349-Текст%20статті-13196-1-10-20210919.pdf>

8. Сич. М. Компетентнісний підхід в сучасній освіті та його реалізація в початковій школі. Електронний ресурс. Режим доступу: [https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/103-osvitniy-protses-](https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/103-osvitniy-protses-pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-15-16-kvitnia-2021-roku/695-kompetentnisnij-pidkhid-v-suchasnij-osviti-ta-osoblivosti-jogo-realizatsiji-u-pochatkovij-shkoli)

[pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-15-16-kvitnia-2021-roku/695-kompetentnisnij-pidkhid-v-suchasnij-osviti-ta-osoblivosti-jogo-realizatsiji-u-pochatkovij-shkoli](https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/103-osvitniy-protses-pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-15-16-kvitnia-2021-roku/695-kompetentnisnij-pidkhid-v-suchasnij-osviti-ta-osoblivosti-jogo-realizatsiji-u-pochatkovij-shkoli)

9. Шпица Р., Федів І. Структура мистецької компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mir.dsru.edu.ua/article/view/248810/246100>

10. Формування ключових та предметної мистецької компетентностей, за допомогою наскрізних змістових ліній, в учнів на уроках музичного мистецтва в умовах нової української школи (методичні рекомендації). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/images/Новини/2020/06/01/novyna1/Methodrec.pdf>